

Мельник Г. Г.
Національна академія Служби безпеки України
e-mail: aspirantmelnyk@gmail.com

ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ МАТЕРІАЛІВ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України та запровадження правового режиму воєнного стану правоохоронні органи нашої держави здійснюють заходи щодо виявлення, попередження та припинення посягань на державний суверенітет, конституційний лад і територіальну цілісність України, вчинення терористичних актів та диверсій на об'єктах критичної інфраструктури; розслідування величезної кількості кримінальних правопорушень. Зокрема ст. 2 Закону України «Про Службу безпеки України» покладає на Службу безпеки України обов'язок попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства і міжнародного правопорядку, тероризму та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України [1].

Під час виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, проведення їх досудового розслідування, актуальним питанням сучасної науки та практики діяльності слідчих підрозділів органів безпеки постає порядок використання матеріалів контррозвідувальної діяльності у кримінальному провадженні та правомірності використання таких матеріалів як доказів.

Річ у тім, що в чинному КПК України не передбачено нормативний порядок проведення контррозвідувальної діяльності підрозділів СБ України та врахування матеріалів, одержаних за її результатами як доказів, що може в деяких випадках призвести як до порушень конституційних прав і свобод

людини і громадянина, так і до невизнання судом допустимості та належності доказів, отриманими під час контррозвідувальних заходів.

Водночас, на дотриманні прав і свобод людини безпосередньо наголошено у ст. 11 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» у якій зазначено, що держава гарантує дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина при здійсненні контррозвідувальної діяльності. А обмеження прав та свобод людини і громадянина, крім випадків, передбачених законом, не допускається [2].

В свою чергу стаття 2 КПК України одним із завдань кримінального провадження зазначає охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження та наполягає на застосуванні до кожного учасника кримінального провадження належної правової процедури [3]. А стаття 64 Конституції України зазначає, що «конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України»[4]. Водночас, Конституцією і законами України передбачається можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених статтями 30, 31, 32 Конституції України під час проведення оперативно-розшукових та контррозвідувальних заходів.

З огляд на вищевикладене, дискусійним серед науковців і практиків постає питання, чи потрібно повідомляти особу про обмеження її прав і свобод у ході здійснення саме контррозвідувальних заходів?

Зокрема, відмітимо, що у тій же ст. 11 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» чітко зазначено, громадяни мають право у встановленому законом порядку отримувати письмові пояснення з приводу обмеження в ході здійснення контррозвідувальної діяльності їх прав і свобод та оскаржувати ці дії [2].

З іншого боку, окремі суди визначають, що неповідомлення підозрюваного, як особу, конституційні права якої були обмежені, є

порушенням ст.253 КПК України, згідно з якою особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження [5]. Зауважимо, що у більшості випадків, суди, посилаючись на ст. 253 КПК України, ототожнюють контррозвідувальні заходи із негласними слідчими (розшуковими) діями, що на нашу думку є не зовсім вірним. На додаток зазначимо, що оскільки порядок проведення контррозвідувальної діяльності і використання її результатів як доказів у кримінальному провадженні не регулюється положеннями КПК України, то і на результати її проведення *de-jure* не поширюються нормативні вимоги ст. 253 КПК України. Це є важливою правовою проблемою, що потребує вирішення.

Крім того, зауважимо, що матеріали контррозвідувальної діяльності згідно ч.1 ст.9 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» становлять державну таємницю і підлягають захисту в порядку, визначеному Законом України «Про державну таємницю».

Отже, виникає наступне дискусійне запитання про необхідність розсекречування таких матеріалів у разі використання як доказової бази у суді, адже деякі з них визнають допустимими доказами протоколи за результатами негласних заходів, які мають гриф обмеження доступу, а інші ні [6]. Частина 3 статті 517 КПК України зазначено, що до участі в кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, допускаються особи, які мають допуск до державної таємниці відповідної форми та яким надано доступ до конкретної секретної інформації та її матеріальних носіїв [3].

На наш погляд, питання допустимості таких джерел має вирішуватися після їх перевірки процесуальними засобами без розголошення способу їх отримання.

Таким чином, можемо зазначити, що в умовах правового режиму воєнного стану дослідження правомірності використання матеріалів контррозвідувальної діяльності у кримінальному провадженні як доказів є важливим завданням сучасних науковців і практиків адже йде мова про легітимність обмеження прав і свобод людини і громадянина і реалізації завдань кримінального процесу. При збиранні інформації про людину та від людини не повинні безпідставно обмежуватися її права і свободи, що охороняються законом. В розвиток цього спостерігаємо низький відсоток обвинувальних вироків у судах, що стосуються кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, що стосується процесуальних проблем доказування цих кримінальних правопорушень із використанням матеріалів контррозвідувальних заходів та порушеннями конституційних прав і свобод людини і громадянина.

На нашу думку, цю наукову і практичну проблему потрібно вирішити за допомогою змін до кримінального процесуального законодавства, перш за все, унормувавши у ст. 99 КПК України порядок використання матеріалів контррозвідувальної діяльності поруч із використанням матеріалів оперативно-розшукової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Службу безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 06.03.2024)
2. Закон України «Про контррозвідувальну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text> (дата звернення: 09.03.2024)
3. Кримінальний процесуальний кодекс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 09.03.2024)
4. Конституція України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 06.03.2024)
5. Вирок Селидівського міського суду Донецької області від 7 лютого 2017 року (справа № 237/951/16-к). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64564716> (дата звернення: 24.02.2024).

6. Вирок Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 9 червня 2017 року (справа № 235/7057/15-К). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67016852> (дата звернення: 11.03.2024).

Михайліченко Т. О.

Кандидат юридичних наук, доцент, старша наукова співробітниця
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України
e-mail: myhailichenko_t@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-4668-3375

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕДИЧНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ НА ТОТ:
ПРОФЕСІЙНИЙ ОBOB'ЯЗОК ЧИ КОЛАБОРАЦІЙНА
ДІЯЛЬНІСТЬ?**

Повномасштабне вторгнення росії загостило низку питань щодо юридичної оцінки діяльності наших громадян, що залишилася на тимчасово окупованих територіях (далі – ТОТ). Це питання насправді мало бути комплексно вирішеним ще у 2014 р., коли держава-агресор незаконно окупувала та анексувала території України. Однак незважаючи на заклики наукової спільноти, тоді ця проблема так і не отримала обґрунтованого рішення. Як результат, 14 квітня 2022 р. похапцем був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» № 2198-ІХ, яким чинний кримінальний закон було доповнено ст. 111-1 «Колабораційна діяльність». Ця новація справедливо критикується як вченими, так і практиками у зв'язку із значною недосконалістю, а часом і суперечливістю норми.